

Gulchexra RUSTAMOVA,
Namangan viloyat yuridik kolleji o'qituvchisi

PhD., dotsent M.Asqarova taqrizi asosida

SPECIFIC ASPECTS OF INTEGRATING NATIONAL AND UNIVERSAL VALUES IN EDUCATION

Annotation

This article is aimed at analyzing the issue of combining national and universal values in education. The article explores the importance of the preservation and development of national values, as well as the processes of teaching universal values, in the development of such qualities as social responsibility, intercultural respect and justice in students. The article presents ideas about methodological approaches to combining national and universal values in the educational system of Uzbekistan and innovative methods enriched with modern pedagogical technologies. The article also shows how these approaches influence the personal and social development of students, playing an important role in promoting intercultural cohesion in society. The results of the study confirm that ensuring harmony between national and global values is relevant for the educational system and the need to introduce modern pedagogical methods.

Key words: National values, universal values, education, intercultural respect, pedagogical methods, educational system, students, global values, social responsibility, intercultural relations, educational process, pedagogical approaches, innovative methods, personal development of Students, Society, inclusive education, global responsibility.

СПЕЦИФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНТЕГРАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В ОБРАЗОВАНИЕ

Аннотация

Данная статья направлена на анализ вопроса интеграции национальных и общечеловеческих ценностей в образовании. В статье исследуется важность процессов сохранения и развития национальных ценностей, а также обучения универсальным ценностям для развития у учащихся таких качеств, как социальная ответственность, межкультурное уважение и справедливость. В статье представлены идеи о методических подходах к интеграции национальных и общечеловеческих ценностей в системе образования Узбекистана и инновационных методах, обогащенных современными педагогическими технологиями. В статье также показано, как эти подходы влияют на личностное и социальное развитие учащихся, какую важную роль они играют в обеспечении межкультурной сплоченности в обществе. Результаты исследования подтверждают актуальность для системы образования обеспечения гармонии между национальными и глобальными ценностями и необходимость внедрения современных педагогических методов.

Ключевые слова: Национальные ценности, общечеловеческие ценности, образование, межкультурное уважение, педагогические методы, система образования, учащиеся, глобальные ценности, социальная ответственность, межкультурные отношения, образовательный процесс, педагогические подходы, инновационные методы, личностное развитие учащихся, общество, инклюзивное образование, глобальная ответственность.

MILLIY VA UMUMBASHARIY QADRIYATLARNI TA'LIMDA INTEGRATSIYALASHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqola milliy va umumbashariy qadriyatlarni ta'limda birlashtirish masalasini tahlil qilishga qaratilgan. Maqolada, milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish, shuningdek, umumbashariy qadriyatlarni o'rgatish jarayonlarining o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat, madaniyatlararo hurmat va adolat kabi sifatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati o'rganiladi. Maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirishning metodik yondashuvlari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitilgan innovatsion metodlar haqida fikrlar keltirilgan. Shuningdek, maqolada ushbu yondashuvlarning o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi, jamiyatda madaniyatlararo hamjihatlikni ta'minlashda qanday muhim rol o'ynashi ko'rsatilgan. Tadqiqotning natijalari, milliy va global qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashning ta'lim tizimi uchun dolzarb ekanligini va zamonaviy pedagogik metodlarni joriy etish zarurligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Milliy qadriyatlar, umumbashariy qadriyatlar, ta'lim, madaniyatlararo hurmat, pedagogik metodlar, ta'lim tizimi, o'quvchilar, global qadriyatlar, ijtimoiy mas'uliyat, madaniyatlararo aloqalar, o'quv jarayoni, pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, jamiyat, inkluziv ta'lim, global mas'uliyat.

Kirish. Barchamizga ma'lumki, bugungi kunda dunyo hamjamiyati tomonidan mafkuraviy globallashuv tufayli milliy o'zlik va milliy g'ururning rivojiga, millatning intellektual, ma'naviy-axloqiy, etno-madaniy va tarixiy qadriyatlarining barham topishiga, inson tafakkur tarzi hamda dunyoqarashini toraytirishga, e'tiqodini, ruhiy dunyosini izdan chiqarishga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani e'tirof etilmoqda. Milliy va an'anaviy umumbashariy qadriyatlar xiralashib, inson taqdiri, jamiyat hayotiga bepisandlik, individual, korporativ va milliy xudbinlik kabi illatlar ildiz otmoqda.

Ta'lim – har bir jamiyatning kelajagini shakllantirishda eng muhim vositadir. Har bir xalqning ta'lim tizimi o'zining milliy qadriyatlari va madaniy an'analari asosida quriladi. Biroq, globalizatsiya jarayonida dunyo xalqlari o'rtasida o'zaro hamkorlik va tushunishni kuchaytirish zarurati ortib bormoqda. Shuning uchun, ta'lim tizimida milliy va umumbashariy

qadriyatlarni birlashtirish, yoshlarga faqat o'z tarixini va madaniyatini anglashni emas, balki global mas'uliyatni ham his qilishni o'rgatadi. Ushbu maqolada milliy va umumbashariy qadriyatlarining ta'limda birlashtirishining ahamiyati va ularni birlashtirish usullari haqida batafsil so'z yuritiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ta'lim tizimida milliy qadriyatlar bilan global qadriyatlarining uyg'unligi va ularning o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat, adolat va tenglik kabi sifatlarni rivojlantirish bo'yicha N. Mamatqulova o'zining ilmiy ishlarida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish, shuningdek, umumbashariy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga kiritishning muhimligini ta'kidlagan. U ta'limda madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va yoshlarni o'z milliy qadriyatlariga hurmat qilishga o'rgatish zarurligini ta'kidlaydi.

T. Fozilov esa ta'limda milliy qadriyatlarining ahamiyatini yoritishda an'anaviy pedagogik yondashuvlar va zamonaviy

metodlarni o'zaro uyg'unlashtirishga alohida e'tibor qaratgan. U o'z tadqiqotlarida, o'quvchilarda milliy qadriyatlarni saqlash bilan birga, global qadriyatlarni o'rgatishda qanday yondashuvlar muvaffaqiyatli bo'lishini tahlil qiladi. Sh. Abdullayev milliy madaniyat va umumbashariy qadriyatlarni ta'limda birlashtirishga oid ko'plab amaliy tadqiqotlar olib borgan. Uning tadqiqotlari ta'lim tizimida milliy madaniyatni o'rgatish bilan birga, o'quvchilarda umumbashariy qadriyatlarni ham shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi. Alisher Navoiy va Zulfiya kabi adabiyot namoyandalari o'z asarlarida mehr-oqibat, vatanparvarlik va fidoyilik kabi qadriyatlarni targ'ib qilgan. Shu tariqa, milliy qadriyatlarni ta'lim jarayonida o'rganish, yoshlarni o'z madaniyati va tarixini chuqur anglashga yordam beradi [5].

Tadqiqot metodologiyasi. Umumbashariy qadriyatlar – bu barcha insonlarga tegishli bo'lgan va barcha madaniyatlar tomonidan qadrlanadigan insoniy qadriyatlar tizimidir. Inson huquqlari, erkinlik, adolat, tenglik, barqaror rivojlanish va tinchlik kabi qadriyatlar butun dunyo bo'ylab qo'llaniladi va ahamiyatli hisoblanadi.

Masalan, 1948-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Inson huquqlari deklaratsiyasi butun dunyo xalqlariga inson huquqlari va erkinliklarini hurmat qilish zarurligini ta'kidlaydi. Ta'limda bu qadriyatlarni yosh avlodga o'rgatish, ularni faqat o'z mamlakati emas, balki butun dunyo xalqlari bilan tinch va adolatli yashashga tayyorlashga yordam beradi [4]. Bugungi kunda ko'plab maktablarda «Inson huquqlari» mavzulari darslarga kiritilgan bo'lib, o'quvchilarga tenglik, erkinlik va adolat haqida tushuncha beriladi.

Milliy va Umumbashariy Qadriyatlarni Birlashtirishning Ahamiyati

Milliy va umumbashariy qadriyatlarning birlashishi ta'limda muhim rol o'ynaydi. Bunday birlashuv yoshlarni nafaqat

o'z xalqining tarixiy va madaniy merosini anglashga, balki dunyo xalqlari bilan hamkorlik qilishga tayyorlaydi. Bu, o'z navbatida, yoshlarda global mas'uliyat va hamjihatlik hissini rivojlantiradi.

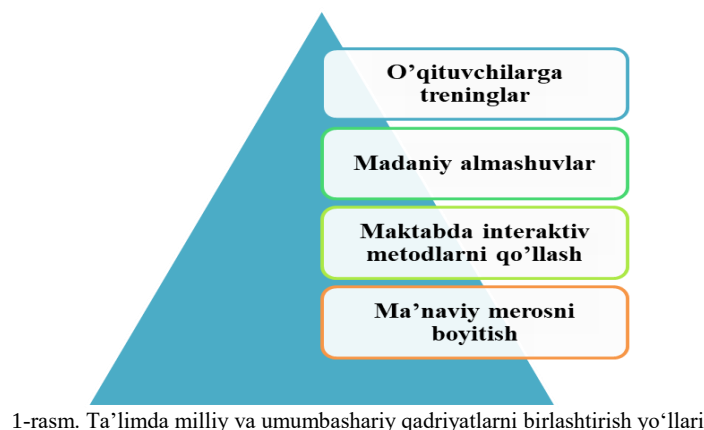
Misol uchun, Erkinlik va adolat kabi umumbashariy qadriyatlar, o'zbek xalqining milliy qadriyatlari bilan bog'liq ravishda o'rgatilsagina, ta'lim samarali bo'lishi mumkin. O'zbek xalqining tarixida, masalan, Amir Temur davrida adolat va tartibning o'rnatilishi, yoshlarni adolatli jamiyat qurishga ilhomlantiradi. Shuningdek, bugungi kunda jahon bo'ylab tinchlik va barqaror rivojlanish masalalari eng dolzarb mavzularidan biri bo'lib, bu haqda ta'lim jarayonida o'quvchilarga tushuncha berish ularga keng dunyoqarashni ochadi [6].

Ta'limda milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirish yo'llari quyidagilarda aks etadi (1-rasm):

Ma'naviy merosni boyitish: Ta'lim dasturlariga milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi darslar bilan birga, umumbashariy qadriyatlarni ham o'z ichiga olgan mavzularni kiritish zarur. Misol uchun, O'zbekiston tarixidagi buyuk shaxslarning ahamiyatini o'rgatish bilan birga, dunyo xalqlarining erkinlik va adolat uchun kurashlarini ham yoritish.

Maktabda interaktiv metodlarni qo'llash: O'quvchilarga milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirishda guruh ishlari va munozaralar yordamida o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkoniyatini yaratish. Masalan, «Adolat va tenglik» mavzusida o'quvchilarni bahs-munozaraga jalb qilish, ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Madaniy almashuvlar: Ta'limda boshqa mamlakatlar madaniyatini o'rganish orqali umumbashariy qadriyatlarni o'rgatish. Misol uchun, xalqaro almashuv dasturlari orqali o'quvchilarga boshqa xalqlarni va ularning qadriyatlarini tushunishga yordam berish.

1-rasm. Ta'limda milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirish yo'llari

O'qituvchilarga treninglar: O'qituvchilarni milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirish bo'yicha maxsus treninglar bilan ta'minlash, ularga yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni o'rgatish.

Misol tariqasida Debat usuli tavsiya etiladi.

Munozara – bu o'quvchilarga biror mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildirish, boshqalar bilan fikr almashish va o'z nuqtai nazarini himoya qilish imkonini beruvchi metoddir. Bu metodda o'quvchilar ikki yoki bir nechta guruhga bo'linib, ma'lum bir mavzu bo'yicha qarama-qarshi fikrlarni himoya qilishadi. Mavzu milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirishga oid bo'lishi mumkin.

Misol: O'quvchilarga "Inson huquqlari va milliy qadriyatlar: bir-birini to'ldiradimi yoki qarshi turadimi?" degan mavzu berilishi mumkin. Bunday munozara o'quvchilarga quyidagilarni o'rganishga yordam beradi:

O'z xalqining qadriyatlari va an'analarni tushunish.

Inson huquqlari, adolat va tenglik kabi umumbashariy qadriyatlarni anglash.

Milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirish imkoniyatlari va muammolarini tahlil qilish.

Fikrni aniq va asosli ravishda bayon qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Munozara metodini qo'llash orqali o'quvchilar milliy qadriyatlarni saqlash bilan birga, dunyo miqyosidagi umumbashariy qadriyatlarni ham tushunib, ularning o'zaro bog'liqligini anglaydilar. Bu metod, shuningdek, o'quvchilarda adolat, tenglik va erkinlik kabi qadriyatlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Munozara metodining qo'llanilishi ta'lim jarayonida nafaqat o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni berish, balki ularni o'z fikrlarini hurmat qilish va boshqalar bilan ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatadi.

Tahlil va natijalar. Milliy va umumbashariy qadriyatlarni ta'limda birlashtirish mavzusi nafaqat o'zbek ta'lim tizimi, balki dunyo ta'lim tizimi uchun ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda. O'zbekistonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va amaliy ishlar, milliy qadriyatlar bilan global qadriyatlarni ta'lim jarayonida uyg'unlashtirishning ahamiyatini namoyish etadi. Tadqiqotlarning asosiy natijalari quyidagilarni ko'rsatadi:

Milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish: Milliy qadriyatlar, har bir mamlakatning madaniy va ijtimoiy taraqqiyotiga asos bo'lib, ularni ta'lim tizimida saqlash va rivojlantirish zarur. O'zbek olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, o'quvchilarga o'z milliy madaniyati, tarixini va an'analarni tushunish imkoniyatini yaratishda ta'limning muhim

rolini ta'kidlaydi. Milliy qadriyatlarini o'rgatish orqali, o'quvchilar o'z mamlakatining madaniy merosini qadrlashni va unga hurmat bilan yondashishni o'rganadilar.

Global qadriyatlarini o'rgatish: Global qadriyatlar, ayniqsa zamonaviy globallashtirish davrida, ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda. O'zbekistonning ta'lim tizimi, global qadriyatlarini o'rgatish orqali yoshlarni dunyo miqyosida mas'uliyatli va adolatli fuqaro sifatida tarbiyalashga qaratilgan. Tadqiqotlar, o'quvchilarga umumbashariy qadriyatlarini o'rgatishda ekologik barqarorlik, inson huquqlari, tenglik va adolat kabi tushunchalarga alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Madaniyatlararo muloqot va hurmat: Milliy va umumbashariy qadriyatlarini birlashtirishda madaniyatlararo muloqotning o'ziga xosligi. Ta'lim tizimida madaniyatlararo aloqalar va o'zaro hurmatni rivojlantirish yoshlarni kengroq dunyoqarashga ega bo'lishga o'rgatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarini o'rgatish va ularga hurmatni rivojlantirish, shuningdek, boshqa xalqlar madaniyatiga hurmat bilan yondashish o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni oshiradi.

4. Milliy va umumbashariy qadriyatlarini ta'limda birlashtirish masalasi o'zbek ta'lim tizimining yangi bosqichga ko'tarilishiga yordam beradi. Ushbu masala, global va milliy qadriyatlar o'rtasida uyg'unlikni yaratish orqali yosh avlodni dunyo miqyosida mas'uliyatli va madaniyatlararo o'zaro hurmatga asoslangan hayotga tayyorlashni maqsad qiladi. Bu jarayonni amalga oshirishda pedagogik metodlarni, o'quv dasturlarini va ta'lim jarayonini muvofiqlashtirish juda muhimdir.

5. Milliy qadriyatlarini saqlashda pedagogik metodlar: Ta'lim tizimida milliy qadriyatlarini o'rgatishda an'anaviy pedagogik metodlar bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik

texnologiyalarni qo'llash zarur. Bu metodlar o'quvchilarga milliy madaniyatni nafaqat tushunish, balki amaliyotda qo'llash imkonini yaratadi. O'zbek olimlari tomonidan ishlab chiqilgan metodlar, o'quvchilarda milliy qadriyatlarini saqlash va rivojlantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik yondashuvlar bilan boyitilgan.

6. Global qadriyatlarini o'rgatishda metodik yondashuvlar: Global qadriyatlarini o'rgatishda interaktiv usullar, munozaralar, ijtimoiy loyihalar va madaniyatlararo o'zaro aloqalar orqali o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish mumkin. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida global qadriyatlarini o'rgatishda o'quvchilarni global miqyosda mas'uliyatli va adolatli fuqaro bo'lishga tayyorlash muhimdir. O'zbek ta'lim tizimida bunday yondashuvlarning keng qo'llanilishi ta'limning sifatini oshiradi.

7. Milliy va global qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash: Milliy va global qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash, faqat o'quvchilarning bilimini oshirish bilan bog'liq emas, balki ularning axloqiy va ijtimoiy jihatdan rivojlanishiga ham ta'sir qiladi. O'quvchilar milliy qadriyatlarini bilgan holda, boshqa xalqlar madaniyatini qadrlashni va ularni hurmat qilishni o'rganadilar. Bu jarayon ta'limda inkluzivlik va madaniyatlararo hamjihatlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa va takliflar. Milliy va umumbashariy qadriyatlarini ta'limda birlashtirish nafaqat o'quvchilarni o'z xalqining madaniyati va tarixini anglashga yordam beradi, balki ularni global dunyoda muvozanatli va mas'uliyatli fuqaro sifatida tarbiyalaydi. Shunday qilib, ta'lim jarayonida milliy va umumbashariy qadriyatlarini uyg'unlashtirish, yoshlarni dunyo xalqlari bilan tinch, adolatli va barqaror jamiyat qurishga tayyorlash uchun muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. O'zbekistonning yangi taraqqiyot strategiyasi. Toshkent. 2021 yil
2. Тоймуродовна, ИД (2021). Специальные психологические аспекты родительского сотрудничества в воспитании детей. ResearchJet Journal of Analysis and Inventions, 2 (04), 75-80.
3. Qosimova, S. S. (2022). Analysis Of Inflectional Terms In The Study Of Hamiduddin Dariri. Journal of Positive School Psychology, (3), 2200-2203.
4. Qosimova, S. (2021). Mesmerizing perception of nature (reflecting charming nature). Интернаука, (20-6), 45-46.
5. Изатовна Т.С. (2021). Психологические подходы родителей в воспитании близнецов в узбекских семьях. ResearchJet Journal of Analysis and Inventions, 2 (05), 82-87.
6. Косимова, С. Б. (2022). Профессиональная компетентность руководителя дошкольной образовательной организации как психологическая проблема. Science and Education, 3(2), 1169-1174.